

INVENTERING AV HÄCKFÅGLAR I VILLAOMRÅDEN I HAMMAR

Niklas Jeppsson

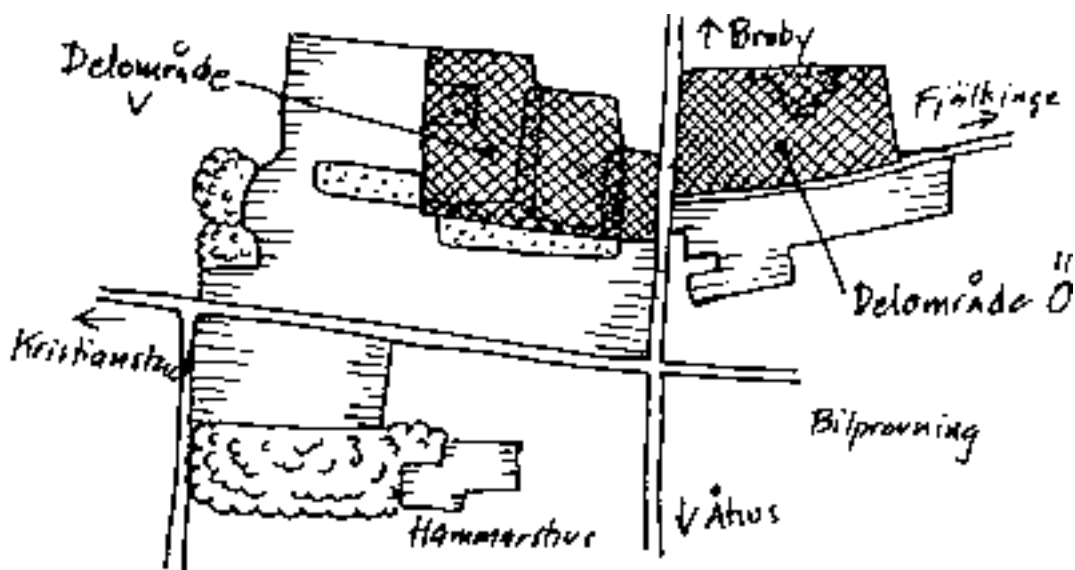
Inledning

Områden med mänsklig bebyggelse har sin speciella fågelfauna. Det är allmänt känt att arter som t ex turkduva, gräsparv, pilfink och skata finner man bara här. Hur är det med revirtätheten för de andra arterna som vi hittar i villatomtmiljö? Under våren 2006 inventerades ett urval häckfåglar i två delområden (totalt 0,53 km²) med villabebyggelse i Hammar, strax öster om Kristianstad. Siffrorna har jämförts med två skånska studier av häckfågelsamhällen i öppen mark (åker- och betesmark) samt lövskog.

Undersökningsområde

Delområde "Väster" (ca 0,31 km²) ligger mellan Åängavägen och Broby-Åhusvägen samt norr om en cykelväg

som går genom Hammar (fig 1). Delområde "Öster" (ca 0,22 km²) ligger öster om Broby-Åhusvägen och norr om Gamla Fjälkingevägen. Villaområdena i Hammar kännetecknas av ganska små villatomter som ofta har något fruktträd och lite barrväxter. Insprängt mellan villorna finns några grönytor som är ganska öppna men där det i kanterna finns lite buskhäcker och en del lövträd, dock utan att det bildas ett slutet kron-tak. Övriga Hammar består dels av ytterligare ungefär lika stor areal liknande villakvarter som de inventerade delområdena, dels av områden med marklägenheter med små "täppor". Områden med marklägenheter hyser sannolikt lägre tätheter häckande fåglar än villatomtområdena eftersom störningarna troligen är större i mark-

Figur 1. Karta som visar de båda delområdenas (markerat med rutat) läge i förhållande till hela Hammars samhälle.

lägenhetsområdena. Området runt Hammars samhälle kännetecknas av öppen åkermark och den enda "skogen" i närheten är en lövskogsdunge vid Hammarshus.

Metod

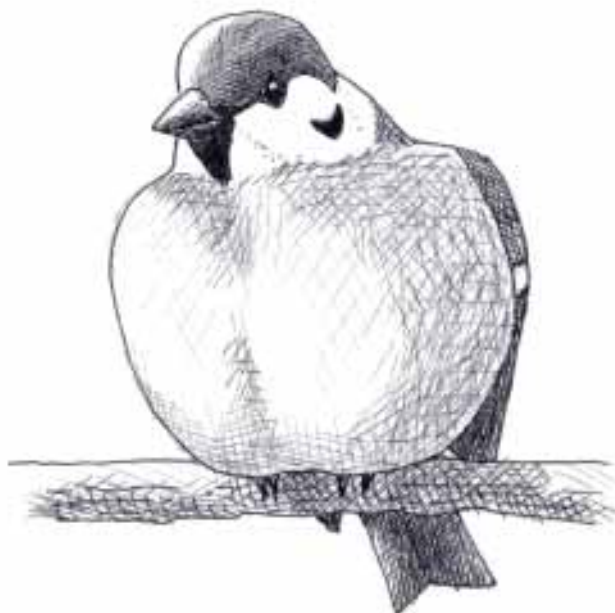
Som inventeringsmetod användes revirkartering. Varje delområde inventerades vid sju tillfällen ("Östra"; 10, 21, 28 april, 3, 8, 17 och 22 maj samt "Västra"; 11, 24, 29 april, 4, 9, 15 och 24 maj). Området inventerades främst genom avlyssning från villagatorna (handkikare medtogs inte! Det verkade tillräckligt suspekt att med jämna mellanrum under promenaderna stanna upp och göra anteckningar!!). Inventeringarna, som i regel tog ca 45 minuter per delområde, utfördes mellan kl 08.30 och 10.00. Observerade fåglar noterades på ett kartblad. I ett fåtal fall användes observationer från tillfällena utanför inventeringstillfällena som komplement. För utvärdering upprättades kartblad för varje art där varje observation fördes in med notering om inventerings-

tillfälle samt aktivitet. En svärm med minst två noteringar på revirhävd bedömdes som ett säkert revir medan en notering av revirhävd bedömdes som ett troligt revir.

Vid inventeringsstarten var ambitionen att samtliga arter skulle inventeras men redan efter ett par kvarter vid det första inventeringstillfället insågs att gråsparv, pilfink, kaja inte var möjliga att hålla rätt på och därmed utslöts. Dessutom utslöts koltrast och rödhake eftersom dessa sjunger mest i gryning och sen kväll. Även tornseglare utslöts då den inte hävdar revir eller är lätt att boräkna vid en sådan här inventering. Alltså inventerades samtliga arter utom just gråsparv, pilfink, kaja, koltrast, rödhake och tornseglare.

Resultat

Totalt räknades reviren från de 17 arter (tabell 1) som befanns hävda revir under inventeringen. Talrikast var grönfink, turkduva och ringduva.

Pilfink, Niklas Jeppsson ©

Tabell 1. Antalet revir av de inventerade arterna i de två delområdena. Den lägre siffran i intervallet anger antalet säkra revir och den högre siffran anger antalet säkra + troliga revir. "Skattade arter": se förklaring under diskussion.

Art	Område Öst	Område Väst	Totalt
<i>Inventerade arter</i>			
Grönfink	6-8	12-17	18-25
Turkduva	11-13	7-10	18-23
Ringduva	6-8	11-16	17-24
Talgoxe	7-10	4-7	11-17
Lövsångare	3-4	4-5	7-9
Blåmes	3	3-5	6-8
Sädesärta	2	3-5	5-7
Skata	3	1	4
Ärtsångare	1-3	1-3	2-6
Trädgårdssångare	0	2	2
Stare	2	1	3
Rödstjärt	0	1	1
Törnsångare	1	0	1
Svarthätta	0-2	0	0-2
Steglits	0	0-1	0-1
Hämpling	0-1	0	0-1
Järnsparv	0	0-1	0-1
Totalt	45-60	50-75	95-135
<i>Skattade arter</i>			
Gråsparv			120
Pilfink			60
Kaja			20
Tornseglare			?

Diskussion

Villatomternas specialarter

Villatomtmiljön hyser en blandning av skogsarter och öppenmarksarter. Vilka arter finner vi då i förhållandevis höga tätheter i villatomtmiljö jämfört med lövskogs- och öppenmarksmiljö? Vid en jämförelse med vad som presenterats för miljöerna "häckar och dungar" i åkermark resp. betesmark (Erlinge och Svensson 1976) samt för lövskog (Alerstam 1985) finner vi att arterna grönfink, turkduva, gråsparv, pilfink och skata finns i högre antal par

villatomtmiljö (tabell 2). För arterna turkduva, gråsparv, pilfink och skata var detta kanske väntat. Uppenbarligen är villatomtmiljön viktig även grönfinken. Grönfinken saknades i häckar och dungar i öppen mark (Erlinge och Svensson 1976). Tätheten i villatomtmiljö befanns vara 5-8 gånger högre än i lövskog (Alerstam 1985). Jämförelsen mellan denna studie och de två övriga vilka båda utfördes under 1970-talet är inte helt rättvisande då grönfinken ökat kraftigt i hela landet under samma period (Svensson m fl 1999). En annan sak

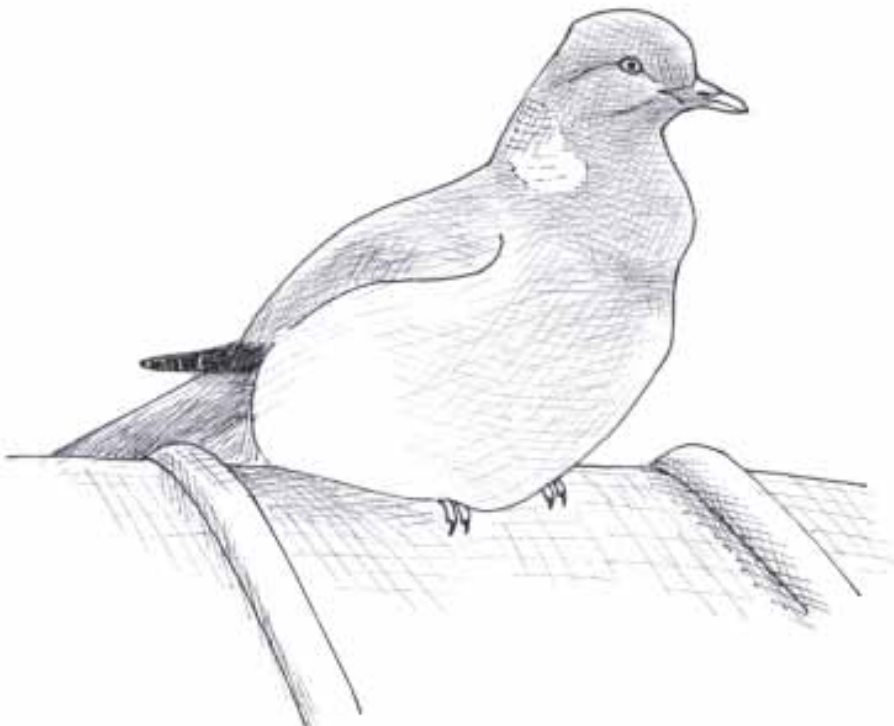
Tabell 2. Jämförelse mellan villatomter i denna studie och skånska studier av "häckar och dungar" i åkermark resp. betesmark (Erlinge och Svensson 1976) samt lövskog (Alerstam 1985). De arter är medtagna i tabellen som befanns ha högre täthet i denna studie. Tätheter angivna som par/km². OBS! För gråsparv och pilfink (kursivt i tabellen) är värdena från denna studie i Hammar endast grovt skattade, ej inventerade.

Art	Villatomter, Hammar	Häckar o träddungar i Åkermark	Häckar o träddungar i Betesmark	Lövskog
Grönfink	34-47	0	0	7
Turkduva	34-43	0	0	0
Skata	8	0	0	8
<i>Gråsparv</i>	<i>226</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Pilfink</i>	<i>113</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>108</i>

att notera är att siffrorna för pilfinkens del överensstämmer väl mellan Hammar och lövskogen. Det bör dock betonas att siffran för lövskogsstudien gäller för de år då det satts upp ett stort antal holkar. Innan holkuppsättning saknades pilfinken (Alerstam 1985). För skatans del så härrör siffran 8 par i lövskogen från ett par i skogskanten.

Artvisa kommentarer

Ringduva. Denna art var besvärlig att inventera då det sitter duvor och "dräller" lite varstans utan att de spelar. Det var svårt att tyda ut antalet revir från artkartorna. Troligen är siffran 17-24 revir en underskattning. Denna siffra innebär en täthet på 32-48 par/km², vilket är jämförbart med de 42 par/km²

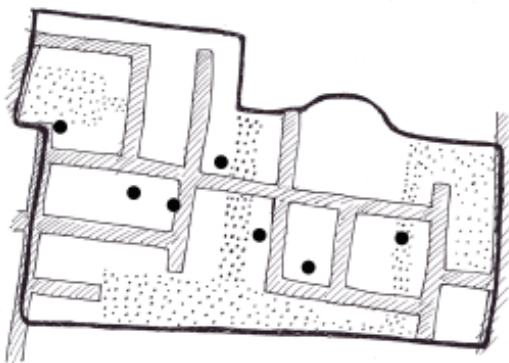

som Alerstam (1985) anger för lövskog. Det som jag vid första anblick upplevde som en hög täthet i villatomtmiljö är tydligen inte högre än den som kan finnas i lövskog.

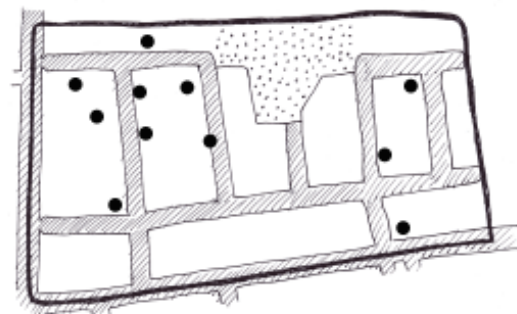
Turkduva. En ganska lättinventerad art och totalantalet 18-23 revir speglar nog det verkliga antalet ganska väl. Denna siffra kan jämföras med de 7 revir som hittades i hela Hammar vid turkduveinventeringen 1998 (Björnsson 1998). Inventeringen 2006 anger alltså ett betydligt högre antal par, detta trots att den bara täckte ungefär halva Hammars villatomt-areal medan siffran för 1998 avser hela Hammar. Antingen har be-

ståndet ökat eller kan det vara så att de fler inventeringsbesöken 2006 lett till en bättre uppskattning av antalet par. Man kan notera att det för turkduvans del finns en lite tätare ansamling revir i den nordvästra delen av det östra delområdet (fig 2). Denna del kännetecknas av trädgårdar med täta häckar av ganska höga barrväxter och en del fristående barrträd vilka troligen erbjuder bra boplatser.

Sädesärta. Eftersom sädesärtan inte sitter och sjunger så ofta så har reviren grundat sig på observationer av stationära fåglar. Troligen är siffran 5-7 par en underskattning.

Delområde V

Delområde Ö

Figur 2. Karta där punkterna markerar säkra revir för turkduva. (OBS! Delområdena är lite förskjutna i förhållande till varandra samt inte riktigt i samma skala.)

Järnsparv. En sjungande individ noterades den 29 april men den utgjordes troligen av en rastande genomsträckare.

Rödstart. Endast ett revir hittades och detta i anslutning till en grönyta med lite större träd. Ett revir som använts tidigare år stod tomt under 2006.

Trädgårdssångare. Båda paren fanns i en grönyta med mycket buskridåer. Det ena reviret har varit besatt även under tidigare år.

Svarthätta. Två sjungande fåglar registrerades vid ett tillfälle men troligen rörde det sig om tillfälligt rastande fåglar.

Blåmes, Niklas Jeppsson ©

Ärtsångare. En av de sena arterna och därmed kan siffran 2-6 par vara en underskattning eftersom inventeringen avslutades 22/24 maj.

Törnsångare. Det enda paret fanns i en grönyta i anslutning till åkermark.

Lövsångare. De 7-9 reviren stämmer nog bra överens med verkligheten eftersom det fanns sjungande fåglar i de sju säkra reviren vid flera tillfällen. Detta innebär 13-17 par/km² vilket skall jämföras med de 210 par/km² som Alerstam (1985) hittade i lövskog.

Talgoxe. Siffran 11-17 par stämmer nog ganska bra med verkligheten även om något/några par kan ha missats. Detta innebär 21-32 par/km². Alerstam (1985) anger 67 par/km² samt den höga summa 400 par/km² i samma område när ett stort antal holkar satts upp.

Blåmes. Liksom talgoxen ganska lättinventerad så de 6-8 reviren borde stämma ganska väl, men eventuellt har något/några par missats. Detta innebär 11-15 par/km² vilket är lägre än de 48

par/km² som Alerstam (1985) anger för lövskog samt mycket lägre än de 100 par/km² som fanns i samma område efter holkuppsättning. Både denna studie av villatomter samt lövskogsstudien anger dock att blåmesen är fåtaligare än talgoxen.

Skata. Antalet par (4 par) baserat på räkning av antalet bebodda bon. Något enstaka bo kan ha missats eftersom det är svårt att hitta bon som ligger i barrträd.

Stare. Förvånansvärt knepig eftersom det inte registrerades några fåglar som höll revir mer än en gång. Alla de säkra reviren härrör från observation av fåglar som matade i holk (på vardera platsen hördes sjungande stare vid endast ett inventeringstillfälle). Dessutom har ytterligare fåglar setts födosöka på klippta grönytor och dessa bör ha matat i närheten. Antagligen var antalet något högre än de 3 par som anges.

Hämpling. En observation av ett par där hanen sjöng. Brukar observeras i Hammar och lite förvånansvärt hittades

inget stationärt revir under inventeringen. Miljön med villaträdgårdar borde attrahera arten.

Steglits. En observation av en sjungande vid ett tillfälle utgjordes troligen av en tillfälligt besökande individ. För arten lämplig miljö med större träd saknas i området. Steglits ses dock ibland i Hammar under häcktid och häckar kanske ibland.

Grönfink. Denna art sjunger flitigt under förmiddagen och de olika reviren sjunger ofta mot varandra. Att arten sjunger från sångflykt kan göra att det ibland är svårt att tolka vilket revir en sjungande individ tillhör. Troligen stämmer 18-25 par bra.

Skattning av de ej inventerade arterna

Det bör betonas att det är vanskligt att skatta utan underlag från inventering och nedanstående skattningar är således mycket grova, men kan ändå ge en fingerisning. Hursomhelst finns det totalt

ca 170 villatomter i de båda områdena tillsammans. Om man utgår ifrån att det finns 1 par gråsparv/pilfink på varje villa så blir det totalt ca 170 par (+ 10 par på hammarshemmet) = 180 par. Gråsparven tycks vara vanligare än pilfinken och uppskattningsvis utgör gråsparvarna ca 2/3 av totalantalet. Det innebär alltså att det totalt finns ca 120 par gråsparv och 60 par pilfink.

Om man grovt räknar att det finns 1 par koltrast på 4 tomter får vi ca 45 par koltrast. Detta ger 90 par/km², att jämföra med de 124 par/km² som Alerstam (1985) anger för lövskog. För kajans del finns det nog ungefär lika många par som för turkduvan, dvs ca 20 par. För tornseglaren vågar jag mig inte ens på någon skattning.

Övriga observerade arter

Fasan har ibland hörts på lite avstånd under inventeringen och den 15 maj spelade en tupp i kanten av västra delområdet. Under våren noterades revir-

hävande gröngöling i kanten av, och ibland även i, områdena. Dessa observationer härrör från det par som håller revir i dungen i Hammarshus och som ibland ger sig iväg på turer till omgivningarna. Både hussvalor och ladusvalor födosöker över samhället. De enda hussvalebo jag sett i Hammar är dels 2 bebodda bon på skolmatsalens södra vägg samt resterna av ett gammalt bo på skolans norra fasad! (båda utanför de inventerade delområdena. Gärdsmyg har noterats under perioden men det rörde sig troligen om en sträckare. Näktergal har vid ett par tillfällen hörts sjunga på avstånd utan att det kunnat konstateras att individerna befunnit sig i inventeringsområdet. Näktergalen är dessutom en nattsjungare och för-

middagsinventeringar ger inte riktigt rättvisa. Grå flugsnappare sågs vid ett tillfälle och eftersom denna art inte sjunger speciellt mycket så kan den möjligen ha missats. Vid ett par tillfällen har svartvit flugsnappare noterats men utan att de har sjungit. Råkan födosöker men den enda koloni som jag känner till i Hammar är en med sju bon i några björkar nere vid affären. Kråkor har setts regelbundet och häckar möjligen med dolt bo i något barrträd. Strax väster om delområde "Väst" finns ett kråkbo (för åtminstone andra året i rad) i en björk på en skräptomt alldeles invid cykelvägen. Den 29 april noterades stenknäck (2 ex) dock utan indikationer på häckning.

Referenser

- Björnsson, M. 1998. Inventering av häckande turkduva 1998 i Kristianstads och Bromöllas kommuner. *Spoven* 22: 126-130.
- Alerstam, T. 1985. Fågelsamhället i Borgens lövskogsområde. *Anser* 24: 213-234.
- Erlinge, S. och Svensson, S. 1976. Fågelsamhällen i jordbrukslandskap med olika markanvändning. *Anser* 15: 201-210.
- Svensson, S., Svensson, M. och Tjernberg, M. 1999. *Svensk Fågelatlas*. Vår Fågelvärld, supplement 31, Stockholm.

Niklas Jeppsson, Gamla Fjälkingevägen 14 D, 291 50 Kristianstad